

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-100>

УДК 342.718

Чиркін А.С., Чубейко В.І.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МНОЖИННОГО ГРОМАДЯНСТВА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Анотація. У статті, на основі аналізу наукових позицій та практики, досліджено основні причини існування множинного громадянства в зарубіжних країнах. Крім того, на основі отриманих результатів було визначено основні підходи до регулювання множинного громадянства, що сформувався в законодавствах зарубіжних країн, зокрема, було виділено і заходи, що спрямовані на подолання біпатрицизму. Особливу увагу автором було приділено виокремленню позитивних та негативних аспектів цього явища, на основі чого зроблено висновок, що складне поєднання позитивних і негативних сторін множинного громадянства ускладнює вироблення однозначного ставлення до нього.

Ключові слова: громадянство, множинне громадянство, біпатриди, причини, позитивні та негативні аспекти.

Chirkin Anton, Chubeiko Viktor
Yaroslav Mudryi National Law University

THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF MULTIPLE CITIZENSHIP IN THE FOREIGN COUNTRIES

Summary. The article states that in the context of the intensive development of international relations, including economic ones, in the context of increasing the number of labor migrants dictated by the requirements of the modern world, the question of the institution of multiple citizenship is currently an important and at the same time an interesting topic for research, since this issue is quite acute both before individual states and before the whole world community. First of all, the author notes that most scholars tend to think that in the domestic legal science more expedient to use the term "multiple citizenship", since the use of the term "dual citizenship" can lead to unconscious narrowing of the field of legal research. Further, on the basis of analysis of scientific positions and practice, the main reasons for the existence of multiple citizenship in foreign countries are researched. However, it was indicated that the long period in the doctrine of international law was dominated by the negative attitude to multiple citizenship. The reason for this was the lack of international legal regulation of a number of issues related to this phenomenon. Today the situation has changed considerably. In international law there is no prohibition of multiple citizenship. The norms of international law are absolutely neutral to him: they do not prohibit and do not require its mandatory introduction. Therefore, on the basis of the obtained results, the main approaches to the regulation of multiple citizenship, which were formed in the legislation of foreign countries, were identified; in particular, measures were taken to overcome bipatrichism. The author paid special attention to distinguishing positive and negative aspects of this phenomenon, on the basis of which it was concluded that the complex combination of positive and negative aspects of multiple citizenship makes it difficult to develop a unambiguous relation to it. However, the article states that it cannot be denied that over time, under the conditions of liberalization and integration processes, the institution of citizenship in most countries may change, but now, under the influence of a special situation in the world, the transition to multiple citizenship can significantly undermine the state of integrity of some States, including Ukraine.

Keywords: nationality, multiple nationality, bipatrides, reason, positive and negative aspects.

Постановка проблеми. Право на громадянство, безсумнівно, є одним з найважливіших і невід'ємних прав людини, основою правового статусу особистості як всередині окремої держави, так і на міжнародній арені.

Громадянство являє собою правовий зв'язок людини з державою, що виражається в сукупності їх взаємних прав, обов'язків і відповідальності, заснований на визнанні та повазі гідності, основних прав і свобод людини. Таким чином, інститут громадянства є як важливим елементом правового становища (статусу) особистості, так і основою конституційного ладу.

Однак, враховуючи те, що у світі останнім часом активізувались інтеграційні процеси, які, в свою чергу, відіграють роль і у питаннях біпатрицизму. Так, зокрема, за ст. 9 Договору про Європейський Союз кожний громадянин держави-члена, крім володіння громадянством патрімоніальної держави, є і громадянином Союзу [1]. Така ж ситуа-

ція і з деякими іншими міжнародними організаціями, крім того, у період інтенсивного розвитку міжнародних відносин, зокрема і економічних, в умовах збільшення кількості трудових мігрантів, що продиктовано вимогами сучасного світу, питання інституту множинного громадянства наразі є важливою й водночас цікавою темою для дослідження, оскільки це питання досить гостро стоїть як перед окремими державами, так і перед усею світовою спільнотою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним і практичним питанням інституту громадянства в Україні, зокрема феномену існування множинного громадянства, присвятили значну кількість наукових праць Ю.М. Тодика, М.І. Суржинський, І.Д. Софінська, О.А. Малиновська, Р.Б. Бедрій, В.В. Лазарев, П.Ф. Чалий, І.А. Толкачова та інших. Серед зарубіжних науковців, які присвячували свої праці питанням громадянства, статусу біпатридів, міжнародному

регулюванню множинного громадянства необхідно відзначити У. Бека, В. Гасена, Й. Мазинга, П. Уейсона. Однак, навіть не зважаючи на те, що проблемам множинного громадянства у сучасному світі присвячено чимало наукових праць зарубіжних і вітчизняних учених, дана тема потребує подальшого всебічного дослідження.

Метою статті є дослідити, на основі аналізу наукових позицій та практики, причини існування множинного громадянства, виокремити позитивні та негативні аспекти цього явища, а також визначити основні підходи до регулювання множинного громадянства, що сформувалися в законодавствах зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, потрібно зауважити, що більшість науковців схиляються до думки, що у вітчизняній юридичній науці більш доцільним буде використання терміну «множинне громадянство», оскільки вживання терміна «подвійне громадянство» може спричинити неусвідомлене звуження поля правового дослідження. Крім того, саме визначення поняття «множинного громадянства» на міжнародно-правовому рівні ми можемо знайти у Європейській конвенції про громадянство 1997 року, а саме в статті 2, де зазначено, що множинне громадянство означає одночасну належність особи до громадянства двох або більше держав [2].

Так, загалом у світі є близько 100 держав, які допускають можливість множинного громадянства. Серед них Бельгія, Бразилія, Мексика, Канада, Колумбія, Латвія, Фінляндія, Греція, Угорщина, Ісландія, Кіпр, Італія, Швеція, Велика Британія. Вважається, що стосовно набуття другого громадянства найліберальнішою країною у світі є Австралія [3, с. 199].

Разом з тим, слід зазначити, що тривалий період у доктрині міжнародного права домінувало негативне ставлення до множинного громадянства. Причиною цього була відсутність міжнародно-правового регулювання низки пов'язаних із цим явищем питань. Сьогодні ситуація суттєво змінилася. У міжнародному праві заборони множинного громадянства немає. Норми міжнародного права абсолютного нейтрально ставляться до нього: не забороняють й не вимагають його обов'язкового введення. Таким чином, вирішення цього питання повністю належить до внутрішньої юрисдикції держави і перебуває під її виключним суверенітетом. Тобто держави абсолютно вільні у виборі дозволяти чи забороняти множинне громадянство [4, с. 175–176].

Зокрема, зазначене твердження підтверджується у статті 3 Гаазької конвенції «Про деякі питання, що стосуються колізій між законами про громадянство», прийнятої в 1930 р. під егідою Ліги Націй, яка свідчить, що особа, яка має подвійне або множинне громадянство, може розглядатися в якості свого громадянина кожною з держав, громадянством якої вона володіє [5].

Виходячи з цього одним з джерел виникнення феномену множинного громадянства є існування розбіжностей в законодавстві різних держав з питань набуття або втрати громадянства. Так, враховуючи те, що питання громадянства відносяться переважно до сфери внутрішньодержавного регулювання, між державами в ряді випадків неминує виникати колізії.

Аналізуючи сформовану практику, можна розглянути найбільш типові приклади, які стають причинами виникнення множинного громадянства.

1. Натуралізація без втрати попереднього громадянства. Дана ситуація складається, коли набуття нового громадянства допускає можливість збереження колишнього, а також в тих випадках, коли особа не виконала необхідних вимог, пов'язаних з виходом з попереднього громадянства, до отримання нового.

У деяких країнах (наприклад, США) сам факт натуралізації має наслідком втрату громадянства. У Канаді, Фінляндії це відбувається тільки в разі добровільного набуття громадянства. Разом з тим особа розглядається як громадянин країни, якщо іноземне громадянство йому було надано не на його прохання, а відповідно до закону країни в силу народження, походження, територіальних змін. Міністр юстиції Японії в особливих випадках може дозволити натуралізацію іноземців, не вимагаючи відмови від громадянства державної приналежності. У Бангладеш виключення поширюються на тих іноземців, які вкладають інвестиції в широкомасштабні проекти на території даної країни. Російське громадянство також не вимагає обов'язкової відмови від іноземного громадянства, якщо між державами укладено договір про подвійне громадянство.

2. Автоматичне надання громадянства дружині-іноземці в зв'язку з укладенням шлюбу з громадянином країни. Подвійне громадянство виникає при укладенні шлюбу особами, які є громадянами різних держав, в тих випадках, коли отримання громадянства подружжя не обумовлене вимогою втрати колишнього громадянства, а національне законодавство подружжя не розглядає укладення шлюбу з іноземцем в якості автоматичного умови для втрати колишнього громадянства. Подібні приписи можна зустріти в законодавстві про громадянство ряду країн Азії, Африки, Латинської Америки. У деяких країнах громадянство чоловіка надається безумовно (Ліван, Саудівська Аравія). В інших країнах (Домініканська Республіка, Камерун) допускається відмова дружини від громадянства чоловіка, якщо національний закон країни національної приналежності подружжя дозволяє зберегти колишнє громадянство.

Разом з тим, слід зазначити, що число країн, в яких дружині-іноземці громадянство надається автоматично, скорочується, це пов'язано зі зміною міжнародно-правових стандартів у цій сфері. Учасники Конвенції про громадянство заміжньої жінки від 20 лютого 1957 року передбачили, що ні укладення, ні розірвання шлюбу між ким-небудь з її громадян і іноземцем, ні зміна громадянства чоловіком під час існування шлюбного союзу не будуть відбиватися автоматично на громадянстві дружини (ст. 1) [6]. Крім того, для запобігання випадкам біпатризму майже в усіх розвинутих країнах законодавчо встановлено, що одруження жінки з іноземцем автоматично не впливає на її громадянство.

3. Надання громадянства дитині, яка народилася в змішаному шлюбі. Історично в більшості країн громадянство дитини визначалося по батькові. І сьогодні, подібні положення можна зустріти

ти в законодавстві ряду країн (Індія, Південна Корея). Однак в даний час подібні підходи не є загальноновизнаними. Закони про громадянство в ряді європейських держав, США, Японії є нейтральними не залежно від статі, вони допускають надання громадянства як по батьківській, так і по материнській лінії. Відповідно, діти, що народилися від змішаних шлюбів, отримують право на громадянство як батька, так і матері.

4. Народження дитини у батьків-іноземців на території держави, що надає громадянство відповідно до принципу ґрунту. У США, Канаді, Аргентині громадянами визнаються особи, які народилися на території країни. Винятки, як правило, стосуються дітей іноземців, які перебувають на державній службі своїх держав або працюють в міжнародних організаціях. Австрія, Бельгія, Нідерланди дозволяють особам, які народилися на території країни і проживають в ній встановлений період часу, набути громадянства шляхом подачі простої заяви після досягнення або до досягнення повноліття. У даній ситуації діти одночасно набувають право на отримання громадянства країни народження і держави, громадянами якої є батьки [4, с. 89–92].

Виникнення подвійного громадянства іноді є наслідком державної політики, спрямованої на підтримку суверенітету інших держав і закріплення там свого політичного впливу. Причинами виникнення подвійного громадянства можуть бути також спеціальні міжнародні угоди.

Серед країн, що визнають множинне громадянство, здебільшого зустрічаються держави, які мали в минулому колонії або держави, утворені іммігрантами. Відповідно, множинне громадянство полегшує зв'язок між колишніми метрополіями та їх колоніями, підтримує вплив колишніх метрополій у відповідних країнах та спрощує зв'язок між іммігрантами та їх історичною батьківщиною. Так, у Конституції Іспанії зазначено, що Іспанія може укладати договори про подвійне громадянство з Латиноамериканськими країнами або з країнами, які мають особливі стосунки з Іспанією. У ст. 11 Конституції Іспанії застережено, що «в цих країнах, навіть якщо вони не визнають за своїми громадянами такого права на взаємній основі, іспанці можуть натуралізуватись без втрати свого громадянства за народженням» [7]. Такі договори існують в Іспанії з Аргентиною, Болівією, Гватемалою, Домініканською Республікою, Еквадором, Екваторіальною Гвінеєю, Колумбією, Коста-Рікою, Нікарагуа, Перу, Парагваєм, Філіппінами, Чилі та іншими країнами.

Деякі країни практикують надання так званого економічного громадянства (або громадянства за інвестиції). Зокрема, острови Британської Співдружності Сент-Кітс і Невіс за інвестиції в об'єкти нерухомості від 250 до 350 тис. доларів США надають своє громадянство [8].

Слід вказати, також, що у конституціях ряду пострадянських країн, як виняток допускається можливість подвійного громадянства на підставі закону або двосторонніх міжнародних договорів. Так наприклад, у ст. 12 Конституції Литви зазначається, що «за винятком встановлених законом окремих випадків, ніхто не може бути одночасно громадянином Литовської Республіки та іншої

держави» [9]; у Конституції Російської Федерації ст. 62 встановлює, що «громадянин Російської Федерації може мати громадянство іноземної держави (множинне громадянство) відповідно до федерального закону або міжнародного договору Російської Федерації» [10]. Закон Республіки Молдова «Про громадянство Республіки Молдова» від 2 червня 2000 р. закріплює положення про те, що громадянство Республіки Молдова не надається особам, які мають громадянство іншої держави, з яким у Республіки Молдова не укладено угоди про подвійне громадянство (п. «е» ст. 20) [11]. У Таджикистані також не допускається належність громадян до громадянства іншої держави, «за винятком випадків, передбачених законом та міждержавними договорами Таджикистану» (ст. 4 Закону про громадянство) [12].

Сейм Латвійської Республіки затвердив поправки до Закону «Про громадянство», який дозволяє громадянам Латвії мати подвійне громадянство. Ці поправки набрали чинності з 1 січня 2013 р. Так, наприклад, громадяни Латвії отримали змогу мати подвійне громадянство з цілою низкою держав, куди, однак, не увійшли Білорусія, Росія, Україна та інші країни СНД. Право на подвійне громадянство збережуть жителі Латвії, які покинули країну в результаті депортації або еміграції – в період з 17 червня 1940 р. по 4 травня 1990 р. Подвійне громадянство зможуть мати особи, що отримали громадянство в країнах Європейського Союзу, Європейської асоціації вільної торгівлі, а також країн Північноатлантичного альянсу. Право на подвійне громадянство матимуть також громадяни тих держав, з якими Латвія підписала угоди про взаємне визнання громадянства [13].

На підставі викладеного, вважаємо, що досить слушною є пропозиція О.М. Малиновської, яка запропонувала умовно розподілити країни на п'ять груп відповідно до їх ставлення до множинного громадянства:

- 1) країни масової міграції (Канада, Ізраїль) ставляться до цього явища досить ліберально;
- 2) країни, які мають за кордоном масову діаспору, тому завдяки громадянству використовують її потенціал в інтересах свого розвитку;
- 3) держави, які підтримують національну меншину за кордоном з метою їх використання у власних інтересах;
- 4) країни, пов'язані традиційними політичними та культурними зв'язками колонії та метрополії;
- 5) невеликі держави, які, пропонуючи своє громадянство, намагаються залучити інвесторів і зміцнити свій міжнародний авторитет. Наприклад, такою державою є Сент-Кітс і Невіс [14, с. 108].

Отже, як бачимо, в даний час ряд держав Європи вважають подвійне громадянство прийнятним в зв'язку з ростом мобільності населення, розвитком міграційних процесів і переміщеннями біженців. Так, навіть країни, які офіційно проголосили своєю метою усунення подвійного громадянства, на практиці відносяться до нього сприятливо, виділяючи позитивні сторони.

Втім, лишається ряд країн, які забороняють подвійне громадянство на законодавчому рівні. У низці країн, зокрема в Азербайджані, Данії, Індії, Китаї, Індонезії, Японії та інших передбачена автоматична втрата громадянства особою,

в разі якщо вона добровільно набуває громадянство іншої держави. Так відповідно до ст. 11 Закону Японії «Про громадянство» «Громадянин Японії, втрачає японське громадянство, у разі якщо він або вона набуває іноземне громадянство за його або її власним вибором. Громадянин Японії, що має іноземне громадянство втрачає японське громадянство, якщо він або вона вибирає іноземне громадянство відповідно до законодавства відповідної іноземної держави» [15].

Слід вказати, що до цієї групи країн, можна віднести і ті, котрі передбачають можливу (але не автоматичну) втрату громадянства держави, у разі якщо особа добровільно стає громадянином іншої держави. До таких країн можна віднести, Сінгапур, Малайзію, Південну Африку. В деяких країнах до таких громадян іноді застосовуються деякі обмеження у правах. Наприклад, згідно з ч. 3 ст. 16 Конституції Румунії «публічні функції і високі посади можуть бути заміщені особами, що мають тільки румунське громадянство і місце проживання в країні» [16, с. 129].

Зокрема, для усунення множинного громадянства зазначені держави використовують як внутрішньодержавні, так і міжнародно-правові заходів. Існує кілька внутрішньодержавних способів скорочення біпатризму.

1) надання біпатриду права відмови від одного зі своїх громадянств (оптиці).

2) негативна оптація. У разі народження дитини у іноземців, один з яких народився в цій країні (так званий принцип подвійного народження), дитина набуває громадянства цієї країни. Але після досягнення повноліття така особа має право відмови від громадянства цієї країни протягом певного терміну, упустивши який, право втрачає. Такий порядок передбачений, наприклад, в законодавстві Франції;

3) з метою припинення необмеженого набуття громадянства емігрантами, такими, що втратили реальний зв'язок з батьківщиною, законодавство ряду держав встановлює кількість поколінь осіб, які постійно проживають за кордоном, які можуть передати дітям своє громадянство за правом «крові». Визначаються також умови втрати громадянства особами, народженими за кордоном. Такий порядок існує в Швеції: громадянин Швеції, який народився за кордоном, ніколи не проживав в цій державі і «не перебував в ній таким чином, щоб це могло б свідчити про його приналежність до Швеції», втрачає шведське громадянство після досягнення 22 років;

4) для скорочення випадків набуття множинного громадянства по «праву крові», при змішаному шлюбі законодавство деяких держав наділяє дітей від такого шлюбу громадянством по «праву крові» батька (Індія, Таїланд);

6) для запобігання виникнення множинного громадянства при вступі жінок в шлюб в абсолютній більшості правових систем в даний час введено принцип, згідно з яким вступ в шлюб з іноземцем не впливає на громадянство жінок [17].

Більш ефективним і дієвим способом в порівнянні з внутрішньодержавними засобами є укладення міжнародних договорів. Це пояснюється тим, що внутрішньодержавні законодавчі акти не можуть повністю виключити колізії законів про громадянство в силу свого одностороннього харак-

теру і не можуть, отже, враховувати можливих змін в законодавстві інших держав. Таким чином, можуть укладатися між державами міжнародні договори, які будуть спрямовані як на запобігання випадків виникнення подвійного громадянства, так і на врегулювання його наслідків.

Тож, як показує практика, більшість країн все-таки не дозволяють множинного громадянства, що на перший погляд є дивним, оскільки проблеми, ніби, як таких нема, а навіть навпаки – подвійне громадянство має гарантувати захищеність особам, які його мають. Найбільш актуальним це питання є для представників різних національних меншин. Це начебто додає їм упевненості в забезпеченні їхніх фінансових і майнових прав. Такі особи можуть відвідати країну, громадянство якої вони мають, в будь-який час і цим створити для себе кращі умови життя. Це дуже комфортно для людей, які багато подорожують і їздять у відрядження. Наприклад, їм не доводиться відкривати Шенгенську візу, якщо у них є паспорт країни-учасниці Шенгенської угоди. Вони можуть користуватися перевагами громадянства тієї чи іншої країни в залежності від обставин і потреб. А в разі порушення чинного законодавства особу будуть судити як уродженця будь-якої з держав.

Разом з тим, окрім суто ліберальних і економічних аргументів на користь такого статусу, не слід забувати і про недоліки, які за собою тягне множинне громадянство – це ухилення від сплати податків та від військового обов'язку у країні постійного проживання. Ще більша загроза полягає в тому, що, володіючи іноземним паспортом, можна переховуватися від відповідальності за злочини, вчинені на території однієї держави, в інших країнах. Крім того, щодо осіб з подвійним громадянством виникають труднощі в сфері міжнародних відносин: з одного боку, може виникнути суперечка про громадянство особи між державами, що розглядають його як свого громадянина, а з іншого – з яких-небудь причин третя держава може бути змушена вирішувати, якому громадянству особи з подвійним громадянством слід віддати перевагу. Але більш значні проблеми, на нашу думку, полягають у тому, що у регіонах, де велика кількість різних етносів, може суттєво зрости вплив сусідніх держав, якби з необхідністю захисту своїх громадян, як це було, наприклад, у 1930-х роках в Європі. Як наслідок, такі відцентрові тенденції можуть призвести до порушення суверенітету держави, громадяни якої є біпатридами.

Висновки та пропозиції. Тож, як бачимо, складне поєднання позитивних і негативних сторін множинного громадянства ускладнює вироблення однозначного ставлення до нього. Так, деякі країни допускають існування множинного громадянства за певних умов або не вимагають відмови від попереднього громадянства при набутті нового. В інших країнах особа, яка має множинне громадянство, зобов'язана вибрати одне з них протягом встановленого в законодавстві терміну. Кожна країна підходить до вирішення проблеми феномену множинного громадянства згідно з особливостями власної політики, культури, демографічної ситуації, географічного положення.

Так, на прикладі України можемо стверджувати, що наразі запровадження інституту множинного громадянства є неможливим, оскільки, найбільш актуальним це питання є для представників різних національних меншин, наприклад, таких як румунська, угорська чи російська, представників яких на території України досить багато. Це начебто додає їм упевненості в забезпеченні їхніх фінансових і майнових прав. Такі особи можуть відвідати країну, громадянство якої вони мають, в будь-який час і цим створити для себе кращі умови життя. Проте ці особи можуть будь-коли дуже просто виїхати з території України та заробляти і сплачувати податки в казну інших держав, що завдасть збитків для

України. Але більш значні проблеми полягають у тому, що у регіонах, де велика кількість різних етносів, зокрема це Закарпаття, Буковина і навіть частково Галичина, може поступово зростає вплив сусідніх держав, як це вже проявлялося нещодавно у відносинах з Угорщиною, крім того, не варто забувати і про ситуацію, що склалася на Сході нашої країни.

Тож, на наш погляд, не можна заперечувати, що з часом, в умовах лібералізації та інтеграційних процесів, інститут громадянства в більшості країн може змінюватися, але наразі, під впливом особливої ситуації в світі, перехід до множинного громадянства може суттєво підірвати державну цілісність деяких держав, зокрема і України.

Список літератури:

1. Договір про Європейський Союз: Міжнародний документ від 07.02.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення: 21.04.2019).
2. Європейська конвенція про громадянство: Міжнародний документ від 06.11.1997 № ETS N 166. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004 (дата звернення: 21.04.2019).
3. Кожокар М.Е. Проблема подвійного громадянства в Україні та зарубіжних країнах. Грані права: XXI століття : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: Ю.Д. Батан, М.В. Сиротко та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 198–201.
4. Кавун В.Ф. До проблеми правового регулювання статусу осіб з множинним громадянством. Міжнародне право XXI століття: сучасний стан та перспективи розвитку : кол. моногр. : з нагоди 60-ліття В.М. Репецького. Львів : ЛА «Піраміда», 2013. 265 с.
5. Конвенція, що регулює деякі питання, пов'язані з колізією законів про громадянство: Міжнародний документ від 12.04.1930. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_218 (дата звернення: 21.04.2019).
6. Конвенції про громадянство заміжньої жінки: Міжнародний документ від 20.02.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_158 (дата звернення: 21.04.2019).
7. Конституція Іспанії від 29. 12. 1978. URL: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/LAW/SPAIN.HTM> (дата звернення: 21.04.2019).
8. The Constitution of Saint Christopher and Nevis. URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=235247#LinkTarget_1986 (дата звернення: 21.04.2019).
9. Конституція Литовської Республіки від 25.10.1992. URL: http://lib.rada.gov.ua/LibRada/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm (дата звернення: 21.04.2019).
10. Конституція Російської Федерації від 12.12.1993. URL: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm> (дата звернення: 21.04.2019).
11. Закон Республіки Молдова «О гражданстве Республики Молдова» от 5 июня 1991 г. *Советская Молдова*. 1991. Июль.
12. Закон Республики Таджикистан «О гражданстве Республики Таджикистан» от 4 ноября 1995 г. *Ведомости Маджлиси Оли Республики Таджикистан*. 1995. № 21. Ст. 243.
13. Закон Латвійської Республіки «Про громадянство» від 09.05.2013. URL: <http://www.mfa.gov.lv/ru/informacionnye-materialy-i-dokumenty/voprosy-istorii-latvii/zakon-latviyskoy-respubliki-o-grazhdanstve> (дата звернення: 21.04.2019).
14. Малиновська О.А. Подвійне громадянство в контексті міграційних переміщень доби глобалізації: загроза чи закономірність? *Стратегічні пріоритети*. 2012. № 1(22). С. 107–109.
15. Законом «Про громадянство Японії» № 174 від 1950 року. URL: <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/information/tnl-01.html> (дата звернення: 21.04.2019).
16. Конституционное (государственное право) зарубежных стран В 4 т. Тома 1–2. Часть общая : Учебник / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. 3-е изд., обновл. и дораб. Москва : Издательство БЕК, 2000. 784 с.
17. Бусол О.В. Подвійне громадянство. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1453:gromadyanstvo&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 21.04.2019).

References:

1. Dohovir pro Yevropeyskyi Soiuz [Treaty on European Union]: Mizhnarodnyi dokument vid 07.02.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (accessed: 21.04.2019).
2. Yevropeiska konventsiiia pro hromadianstvo [European Convention on Nationality]. Mizhnarodnyi dokument, vid 06.11.1997 № ETS N 166. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004 (accessed: 21.04.2019).
3. Kozhokar M.E. (2018). Problema podviinoho hromadianstva v Ukraini ta zarubizhnykh krainakh [The problem of dual citizenship in Ukraine and foreign countries]. Hrani prava: KhKhI stolittia : materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Odesa, 19 travnia 2018 r.) U 2-kh t. T. 1 / za red. H.O. Ulianovoi ; uklad.: Yu.D. Batan, M.V. Syrotko ta in. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka», pp. 198–201.
4. Kavun V.F. (2013). Do problemy pravovoho rehuliuвання statusu osib z mnozhynnym hromadianstvom [To the problem of legal regulation of the status of persons with multiple citizenship]. Mizhnarodne pravo XXI stolittia: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku : kol. monohr. : z nahody 60-littia V.M. Repetskoho. Lviv : LA "Piramida", 265 p.
5. Konventsiiia, sheho rehuliuє deiakii pytannia, poviazani z koliziiem zakoniv pro hromadianstvo [The Convention, which regulates some issues related to the conflict of laws on citizenship]. Mizhnarodnyi dokument vid 12.04.1930. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_218 (accessed: 21.04.2019).

6. Konventsii pro hromadianstvo zamizhnoi zhinky [Convention on the nationality of a married woman]. Mizhnarodnyi dokument vid 20.02.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_158 (accessed: 21.04.2019).
7. Konstytutsiia Ispanii [The constitution of Spain] vid 29.12.1978. URL: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/LAW/SPAIN.HTM> (accessed: 21.04.2019).
8. The Constitution of Saint Christopher and Nevis. URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=235247#LinkTarget_1986 (accessed: 21.04.2019).
9. Konstytutsiia Lytovskoi Respubliki [Constitution of the Republic of Lithuania]. Vid 25.10.1992. URL: http://lib.rada.gov.ua/LibRada/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm (accessed: 21.04.2019).
10. Konstytutsiia Rosiiskoi Federatsii [Constitution of the Russian Federation]. Vid 12.12.1993. URL: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm> (accessed: 21.04.2019).
11. Zakon Respublyky Moldova «O hrazhdanstve Respublyky Moldova» ot 5 yunia 1991 h. Sovetskaia Moldova. 1991. Yiul.
12. Zakon Respublyky Tadzhikystan «O hrazhdanstve Respublyky Tadzhikystan» ot 4 noiabria 1995 h. Vedomosty Madzhlysy Oly Respublyky Tadzhikystan. 1995. no 21. St. 243.
13. Zakon Latviiskoi Respubliki «Pro hromadianstvo» vid 09.05.2013. URL: <http://www.mfa.gov.lv/ru/informacionnye-materialy-i-dokumenty/voprosy-istorii-latvii/zakon-latviyskoy-respubliki-o-grazhdanstve> (accessed: 21.04.2019).
14. Malynovska O.A. (2012). Podviine hromadianstvo v konteksti mihratsiinykh peremishchen doby hlobalizatsii: zahroza chy zakonornist? [Dual citizenship in the context of migration movements of the age of globalization: the threat or the law?]. *Stratehichni priorityety [Strategic priorities]*, no. 1(22), pp. 107–109.
15. Zakon «Pro hromadianstvo Yaponii» № 174 vid 1950 roku. URL: <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/information/tnl-01.html> (accessed: 21.04.2019).
16. Konstitutsionnoe (gosudarstvennoe pravo) zarubezhnykh stran (2000). [Constitutional (state law) of foreign countries]. V 4 t. Toma 1–2. Chast obschaya : Uchebnyk / Otv. red. B.A. Strashun. 3-e izd., obnobl. i dorab. Moskva : Izdatelstvo BEK, 784 p.
17. Busol O.V. Podviine hromadianstvo [Dual citizenship]. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1453:gromadyanstvo&catid=8&Itemid=350 (accessed: 21.04.2019).